

Den som slår kvinnor

En textstudie av våld i nära relationer

Angelica Kauntz

Abstract

In 1938 domestic violence was discussed in Swedish politics for the first time. The issue was rejected and considered as a private question related to the marriage, more specifically as some fuss between the husband and his wife. Since then, the domestic violence has received several explanations. Even though various research and statistics has formulated the violence against women as an issue of gender and power-relations, the main explanation is that the violence is a matter of individual nature. This paper is focusing on public policies' approach to domestic violence.

The representation of the problems is defined with Carole Bacchi's method "What's the problem represented to be?". The study is a critical analysis with focus on gender-structures and power. My assumptions is based on a feminist stance that we live in a patriarchy and there is a prevailing gender-power-structure that makes men as a group privileged towards women. My thesis will show that the studied policy consider the perpetrator as abnormal and the battered women as responsible to stop the violence. The solutions to the problems are explained through solving the perpetrators individual problems and helping the battered women with strategies to exit the violent relationship.

Keywords: violence against women, domestic violence, feminist theory, masculinist protection, individual identities

Nyckelord: mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, feministisk teori, manlig beskyddare, individbegrepp

Words: 9 979

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Tidigare forskning	6
1.3 Omfattning och avgränsningar	7
2. Bakgrund	8
2.1 Ett problem som ska behandlas	8
2.2 En fråga om kön och makt	9
3. Metod	10
3.1 Material	11
4. Teori	13
4.1 Mannen som beskyddare	13
4.2 Den andra mannen	14
4.3 Offerrollen i fokus	15
4.4 Individen, människan och medborgaren	16
5. Analys	18
5.1 Vad anses vara problemet?	18
5.1.1 En avvikande våldsutövare	19
5.1.2 Förebygga våld mot fler våldsutsatta kvinnor	20
5.2 Vilka antaganden ligger till grund för synen på problemet?	21
5.2.1 En könsneutral beskrivning	22
5.2.1 Fokus på individuella problem	23
5.2.3 Offrets ansvar för våldet	23
5.3 Hur har synen på problemet kommit till och försvarats?	26
5.4 Effekter av problemformuleringen och alternativa synsätt	27
5.4.1 Diskursiva effekter	27

5.4.2 Subjektiviseringseffekter.....	28
5.4.3 Levda effekter	28
6. Sammanfattning.....	30
Referenser	31

1. Inledning

”Riktiga karlar slår inte kvinnor.”

Året var 1999 och citatet syntes på en affisch tillsammans med en bild på Stockholm läns landshövding Ulf Adelsohn. Affischen användes i kampanjen *Operation kvinnofrid* som hade till syfte att lyfta frågan kring mäns våld mot kvinnor. Citatet är talande för hur problemformuleringen av mäns våld mot kvinnor har målats upp och fortfarande benämns. Trots att *Operation kvinnofrid* definierade mäns våld mot kvinnor som en fråga om könsmakt och jämställdhet, syns den allmänna diskursen i citatet. Diskursen som säger att det inte är ”riktiga karlar” som misshandlar kvinnor utan att det är vissa avvikande män som står för våldet (Jansson & Wendt 2006). Det könsspecifika våldet har fått många olika förklaringar där de främsta har varit att våldsutövaren haft olika typer av egenskaper. Våldet har reducerats till att handla om en fråga om alkohol, social utsatthet, klass, psykisk sjukdom och kulturskillnader, snarare än som en fråga om makt, jämställdhet och demokrati (Wendt Höjer 2002, Jansson & Wendt 2006, Eduards 2007, Lundgren 2001).

Mäns våld mot kvinnor har målats upp som en marginaliserad fråga. Ett icke-problem som endast berör vissa individer snarare än en fråga för politiken att lösa. Framförallt har våldet inte beskrivits som en konsekvens av en ojämsställd könsordning. Detta är något som Maria Wendt visar i sin avhandling *Rädslans politik*: att kvinnors erfarenheter och livsvillkor inte är ett politiskt intresse. Mäns våld mot kvinnor har reducerats till att vara en kvinnofråga, där det kvinnliga offret fått stå i fokus för våldet. Eftersom våldet setts som en fråga för kvinnor har det även målats upp som ett särintresse - en fråga kan endast ses som ett allmänintresse om det också gynnar män (Wendt Höjer 2002; Jansson & Wendt 2006).

1.1 Syfte och frågeställning

Den här uppsatsen tar fokus på hur mäns våld mot kvinnor problematiseras. Syftet med min studie är att analysera på vilket sätt problemet med mäns våld mot kvinnor representeras i offentlig text. Detta kommer jag att göra genom att studera den statliga utredningen *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga* (SOU 2014:49). De frågeställningar min studie utgår ifrån är:

Hur formuleras problemet med mäns våld mot kvinnor i SOU 2014:49?

Hur kan representationen av problemet förstås utifrån ett feministiskt perspektiv?

1.2 Tidigare forskning

Mäns våld mot kvinnor har varit ett forskningsämne som hamnat i skymundan. Trots att det sedan 80-talet funnits en del statsvetenskaplig forskning kring det könsspecifika våldet utanför Sverige har det funnits en avsaknad av forskningsbaserad kunskap om våldet i Sverige. Avsaknaden har lett till att den svenska politiken och det offentliga arbetet kring våldet har utgått från en inarbetad syn på våldets orsaker. Orsakerna har tagit sin utgångspunkt i att våldsutövaren är en avvikande person och att problemet har setts som näst intill marginellt. Förklaringen har bestått trots att det har funnits kritisk ”kvinnoforskning” som problematiserat den könsneutrala synen på våldet och avsaknaden av maktanalys. Det har inte heller gjorts några större ansträngningar för att lyfta fram den lilla forskning som funnits på området. Fram till 2001 saknades svensk statistik på omfattningen av mäns våld mot kvinnor (Lundgren m.fl. 2001:11-12).

2001 presenterades rapporten *Slagen dam*, som är en omfångsundersökning om mäns våld mot kvinnor i Sverige. Resultatet från *Slagen dam* var något annat än den tidigare kriminalstatistiken som endast kartlagt våldet som anmälts till polisen. I vanliga fall brukar det talas om att brottsstatistik har ett mörkertal på cirka 25 procent. Dock finns det anledningar till att tro att mörkertalen kring mäns våld mot kvinnor är större på grund av relationen till förövaren, att våldet sker i det privata och uppfattningen om våldets allvarlighetsgrad (Lundgren m.fl. 2001:13-14). Rapporten visade på att nästan varannan kvinna (46 procent) har varit utsatt för någon form av våld av en man efter sin femtonårsdag. Var fjärde kvinna har upplevt fysiskt våld av en man och var tredje kvinna har upplevt sexuellt våld av en man. Rapporten visade också att kvinnor som rapporterat om våld av tidigare make eller sambo har våldet varit upprepande (Lundgren m.fl. 2001). Det som tidigare setts som förklaringar på våldet som avvikande och marginaliserat avvisade rapporten. Statistiken visade på att våldets utbredning inte tillhör en viss social eller etnisk grupp utan är omfattande i hela samhället. Studien deklarerar också att det är en myt om att endast vissa män som utövar våld. Studien finner inget belägg för att de våldsutövande männen skulle vara avvikande genom att exempelvis ha alkoholproblem, vara lågutbildade eller invandrare (Lundgren m.fl. 2001:68-72).

Det är också under 2000-talet som den svenska forskningen om politiken kring mäns våld mot kvinnor tar vid. Maria Wendt Höjer har i sin studie *Rädslans politik* (2002) studerat hur mäns våld mot kvinnor har förklarats och diskuterats i politiken sedan 1930-talet. Wendts avhandling kan ses som ett viktigt verk för att kartlägga hur idéer och föreställningar om kön, könsrelationer och våld har präglat den svenska politiken om mäns våld mot kvinnor. Hennes avhandling har också kritiskt studerat vilka förslag och åtgärder som möjliggjorts för de olika förklaringarna till våldet. Likaså att våldet har lyfts in i en större kontext ifråga om demokrati och medborgarskap. Wendt har sedan dess skrivit en hel del. Hon har bland annat, tillsammans med Maria Jansson, studerat diskursen om män som

våldsutövare genom att studera reaktionerna på fyra olika kvinnofridskampanjer (2006).

En annan tongivande svensk forskare på ämnet om politiken kring mäns våld har varit Maud Eduards. 2002 publicerade hon *Förbjuden handling - om kvinnors organisering och feministisk teori*, där hon bland annat lyfter upp förklaringar till varför det könsspecifika våldet inte behandlats politiskt. Hon lyfter även upp om dikotomin privat-offentligt i en fråga om kvinnojourernas roll i arbetet mot mäns våld mot kvinnor. I hennes senare bok *Kroppspolitik: Om Moder Svea och alla andra kvinnor* (2007) beskriver Eduards hur mäns våld mot kvinnor rotar sig i föreställningar om nationen. Med hjälp av hennes förklaringar om kroppspolitik visar hon hur könsrollerna är en effekt av nationsskapandet. Hon visar också hur våld, nation och sexualitet hänger ihop.

1.3 Omfattning och avgränsningar

Den här studien är en kritisk analys med fokus på strukturer och makt. Studien grundar sig i en syn på feministiska ställningstaganden om att vi lever i ett patriarkat och det finns en rådande könsmaktsordning som gör att män som grupp är överordnade kvinnor som grupp. Det är möjligt att studien fått ett annat resultat med annorlunda ställningstaganden.

Studien är begränsad till att tala om det könsspecifika våldet. Detta gör att jag valt att inte benämna barn som bevittnat våld eller utsatts för våld i en nära relation. Studien tar inte heller upp våld i samkönade relationer. Ett inkluderande av fler synsätt för att förstå våldet hade gjort att studien blivit allt för stor för att klara av med uppsatsens tidsbegränsning. Likaså att jag ser en poäng i att fokusera på kön som kategori i att förstå våldet.

Det finns flera olika definitioner på vad som inkluderar mäns våld mot kvinnor. Jag har valt att definiera mäns våld mot kvinnor likt Maria Wendt Höjer gör i sin avhandling *Rädslans politik* (2002), där både kvinnomisshandel och sexuellt våld räknas in i mäns våld mot kvinnor. Jag vill också förtydliga min användning av begreppen för att förklara det strukturella våld som kvinnor utsätts för. Begreppen kring mäns våld mot kvinnor är inte konfliktfria utan snarare omtvistade och varierande. Jag har valt att använda mig av begreppet mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld som synonyma begrepp i min studie.

2. Bakgrund

Mäns våld mot kvinnor har inte alltid varit en politisk fråga. Våldet har tidigare setts som ett privat problem och något som staten inte skulle lägga sig i. 1938 var året då frågan om mäns våld mot kvinnor lyftes som en politisk fråga för första gången. Detta genom en motion till Riksdagen. Under den tiden sågs våldet som något normalt och tillhörande äktenskapet. ”En del av familjegräset” var svaret på motionen. Våldet förminskades till att vara en privatsak och om våldet förekom sågs kvinnor som delaktiga i våldet (Wendt Höjer 2002: 52-53). Möjligtvis kunde våldet beröra allmänheten ifall våldet mot kvinnor hade en dödlig utgång eller att det syntes i det offentliga (Wendt Höjer 2002:60-67), men inte innanför hemmets dörrar. Eftersom våldet ansågs en del av äktenskapet skulle inte heller staten lägga sig i. På så sätt privatiserades våldet och reducerades till ett icke-problem. Åtminstone inte ett problem som det offentliga skulle lösa (Wendt Höjer 2002:53-88). Samtidigt befastes ordningen om att våldet är något normalt eller privat, vilket resulterade i att osynliggöra våldet (Wendt Höjer 2002:87-88). Att privatisera våldet är ett exempel på hur den offentliga politiken är delaktig i att befästa ordningen för våldet. Att våldet sågs som en del av äktenskapet höll i sig fram till år 1965 då våldtäkt inom äktenskapet kriminaliserades.

2.1 Ett problem som ska behandlas

Våldet har inte bara beskrivs som ett privat och naturligt fenomen i politiken. Under 70-80-talet började våldet att beskrivas som ett socialt problem. Våldet var något som skulle behandlas eftersom våldsutövaren har egna problem som är orsaken till våldet. Orsakerna till våldet förklaras i termer om svag ekonomi, låg social klass, alkoholmissbruk, psykisk sjukdom eller dåliga uppväxtförhållanden. Att frågan förklaras inom en psykologiserad förståelseram gör våldet till en personlig, icke-politisk och icke-juridisk fråga. Lösningarna på våldet handlar om personens behandling, inte något som löses politiskt eller juridiskt (Wendt Höjer 2002:89-119, 136). Återigen handlar våldet som kvinnor drabbas av i hemmet om något som politiken inte ska ta ansvar för. Förklaringarna av våldet individualiseras genom att våldsutövaren ska lösa sina personliga problem.

Trots förklaringen av våldet som ett individuellt problem så kommer det att under 1980-talet att finnas en juridisk diskussion om våldet. Kontentan av diskussionen är att våld i hemmet inte ska inte skilja sig från ”våldet på gatan”. Allt våld ska beskrivas i samma termer och behandlas lika (Wendt Höjer 2002:97). Det som kallas kvinnomisshandel och sexualiserat våld kommer under

80-talet att få en könsneutral innebörd och förklaras i könsneutrala termer (Wendt Höjer 2002: 120-154).

2.2 En fråga om kön och makt

Det är under 90-talet som politiken börjar tala om mäns våld mot kvinnor som ett strukturellt problem och en fråga om könsmakt. 1995 släppte FN sin rapport *The World's Women* som beskriver mäns våld mot kvinnor som ett globalt fenomen som sker överallt oavsett kultur, religion eller region. Det är också på 90-talet som våldet börjar talas om som ett strukturellt problem i Sverige, således också en jämställdhetsfråga (Wendt Höjer 2002:156-158).

Det finns dock ett motstånd i att tydliggöra kön och tala om män som grupp. Gruppen kvinnor har sedan tidigare målats upp som offer. Det är nu som män, som grupp, pekas ut som förövare för första gången, snarare än att peka ut den individuella mannen. Att våldets orsaker förklaras som manlighet skapar motstånd mot den könsspecifika förklaringen, eftersom ”det inte är alla män som slår, utan vissa män” (Wendt Höjer 2002:158-165; Jansson & Wendt 2006). Den kollektivistiska indelningen av kön går emot den tidigare framställningen av våldet som särintresse. Våldet berör plötsligt oss alla - som ett allmänintresse och en fråga för politiken. Till skillnad från tidigare beskrivningar av våldet kommer nya förklaringsmodeller som menar att våldet förekommer överallt och i alla samhällsskikt. Trots att den könsspecifika förklaringsmodellen dominerar så fortsätter våldet kopplas samman mellan missbruk och andra individuella faktorer. Könsmaktsordningen ses inte som ”tillräcklig” för att förklara våldet. Det måste uppmärksammas om vilka män som slår. Framförallt ligger motståndet i att kategorisera män som grupp, och som en grupp som uppmålas negativ (Wendt Höjer 2002:174-176, Jansson & Wendt 2006).

Trots motstånd mot en könsspecifik förklaring så införs brottet grov kvinnofridskränkning i lagstiftningen 1998. Brottet syftar till att peka ut våldet mot kvinnor som ett speciellt problem. Straffbara handlingar så som sexual- och våldsbrott kan nu tillsammans utgöra ett grövre brott om de upprepas. Det grövre straffet ska således också minska våldet (Jämställ.nu 2014). Under 00-talet tar politiken ställning genom att befästa våldet som ett jämställdhetsproblem. 2006 antog Riksdagen ett mål för jämställdhetspolitiken (prop. 2005/06:155) som syftar till att kvinnor och män ska ha samma makt och inflytande. Målet innehåller även fyra delmål varav ett av dem säger att:

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.
(Regeringen 2015)

3. Metod

Den här studien är en textstudie av den offentliga utredningen *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga* (SOU 2014:49). Jag kommer att studera utredningen med hjälp av Carol Bacchis metod "What's the problem represented to be?". Metoden är speciellt skapad för att göra kritiska analyser av policydokument. Till skillnad mot den dominerande policyforskningen fokuserar inte min analys på processen över hur policyn kommit till, istället fokuserar jag på policyns problemformuleringar. Jag ska undersöka vad som anses som problemet med våld i nära relationer. Med andra ord studerar jag vad som anses vara "problemet" som policyn ska lösa (Bacchi 1999:1-3). Istället för att ta problemformuleringen för given är jag intresserad av att se hur policyn väljer att representera problemet. Jag ser inte "problemet" som något som ligger utanför policyprocessen, väntades för att bli "fixat". Istället arbetar denna metod med att förstå policyn som delaktig i skapandet och återskapandet av synen på vad som är problemet. Där policys styr oss i vår vardag och på vilket sätt vi ser på olika sociala problem (Bacchi 2009:xii-xxi, 2-3). Beroende på hur lösningarna på "problemet" är formulerade skapas ett sätt att se på och tänka om vad som är problemet. Om en policy föreslår åtgärder för en viss sak så måste vi också utgå från att problemet är på ett visst sätt (Bacchi 2009:1-4). Exempelvis om vi lägger fram förslag på att införa en reserverad pappa-månad måste vi också anta att problemet ligger i att pappor inte tar ut föräldraförsäkring. Läger vi fram förslag på att kvinnor ska få hjälp att löneförhandla för att höja kvinnliga löner, måste vi anta att problemet är att kvinnor inte är tillräckligt bra på att löneförhandla. Sammanfattningsvis kan metoden beskrivas som att den ifrågasätter det som ses som självklart - en sanning i hur ett problem formuleras.

För att studera vad som anses som problemet har Bacchi tagit fram ett analysverktyg bestående av sex stycken frågor. Frågorna lyder:

1. What's the "problem" represented to be in a specific policy or policy proposal?
2. What presuppositions or assumptions underpin this representation of the "problem"?
3. How has this representation of the "problem" come about?
4. What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the "problem" be thought about differently?
5. What effects are produced by this representation of the "problem"?
6. How/where has this representation of the "problem" been produced, disseminated and defended? How has it been (or could it be) questioned, disrupted and replaced? (Bacchi 2009:2)

I min metod har jag använt mig av dessa frågor för att analysera mitt material och besvara mina frågeställningar. Frågorna handlar inte bara om hur själva problemet formuleras. De handlar även om antaganden som underbygger problemformuleringen, men också om vad som ”fattas” eller ”göms undan” med valet av att formulera ett problem på ett visst sätt. Frågorna fokuserar likaså på vilka alternativa effekter och åtgärder ett val av problemformulering skapar. Metoden förutsätter således också att det finns en förståelse för problemets bakgrund och sammanhang (Bacchi 2009:20-21).

Genom att metoden också lägger fokus på vilka underliggande antaganden som påverkar valet av problemformulering, betyder det att studien även fokuserar på hur diskursen definierats. Detta innebär att jag också studerar den diskursiva makten, vilket i detta fall är diskursen kring mäns våld mot kvinnor. Makt blir en central del av min studie med tanke på att könsmaktsordningen är i centrum. Jag ser makten som produktiv och relationell snarare än statisk och oföränderlig. Min syn på makt gör att jag betraktar makt i enlighet med Foucault som menar att makt är ett resultat av en relation. Relationerna kan ta sig uttryck genom att människor och praktiker ställs emot varandra så som kriminella-den goda eller den sjuka-den friska (Foucault 1982 refererad i Bacchi 2009:17). Dikotomierna står i relation till varandra där den ena sidan är mer värd, privilegerad, än den andra. Det är på detta sätt vi också kan förstå könsmaktsordningen där mannen är privilegerad gentemot kvinnan (Bacchi 2009:7-8). Att definiera makten som Foucaults diskursiva makt är även något som Bacchi utgår från. Hon själv definierar en diskurs som språk, begrepp och kategorier som används för att avgränsa en fråga (Bacchi 1999:2).

På samma sätt som att jag kritiserar att representationer av ett problem för givna, måste jag själv också reflektera över mitt eget tänkande. Istället för att endast köpa en syn på vad som anses som problemet har jag behövt reflektera över olika representationers ursprung, antaganden och effekter. Jag är präglad av min tid och vem jag är, vilket i sin tur påverkar min analys (Bacchi 2009:19).

3.1 Material

Det material jag använder mig av är den offentliga utredningen *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga* (SOU 2014:49). Utredningens uppdrag ligger i att ”åstadkomma kraftsamling för att motverka våld i nära relationer” (SOU 2014:49, s. 399). I direktivet till utredningen föreslås det bland annat att utredningen ska syfta till att synliggöra aspekter med våldet, föreslå förebyggande åtgärder och sprida kunskap på området (ibid.). Eftersom jag ska studera hur problemet formulerats i offentlig politik vill jag studera nutida förslag på åtgärder som lyfts fram för att lösa våldet. Eftersom denna utredning har till syfte att lägga fram förslag på förbättrat arbete med våld i nära relationer, gör att jag kan studera vad vilka lösningar som föreslås på problemet. Utredningen är också i nutid samt en nationell skrift, vilket gör att den sätter agendan för vad för lösningar på ”problemet” som dominerar i politiken nu.

Bacchi rekommenderar själv att en statlig utredning skulle vara en bra typ av text att studera problemrepresentationer, men att valet av materialet står sig väldigt öppet. Det stora utbudet på val av material gör också att själva valet av policy att studera är en del av själva undersökningen. Valet av policy reflekterar en viss typ av frågor (Bacchi 2009:20-21). Detta betyder att jag möjligtvis inte kan säga något om problemrepresentationen i all offentlig politik, snarare hur mitt material är en del i diskursen.

4. Teori

I följande avsnitt kommer jag att presentera de feministiska teorier som jag kommer att använda mig av i min analys. De feministiska teorierna är centrala i att förstå könsproblematiken i mäns våld mot kvinnor, likaså för att våldet ska betraktas som ett könsspecifikt problem. Utifrån feministisk teori förstås inte våldet som en enskild händelse eller i individens sociala, psykologiska eller kulturella omständigheter. Istället tolkas våldet som ett strukturellt problem av en ojämn fördelning av makt. Bland annat anser Iris Marion Young att våld, och hot om våld, är ett uttryck för förtryck. Där förtrycket alltid sker i en relation mellan en privilegerad grupp och en underordnad grupp (Young 2000:54-55). Det förtryckande våldet sker systematiskt och riktas mot medlemmar av en underordnad social grupp, just för att de är medlemmar av denna grupp. Våldet tenderar att legitimeras eftersom våldet används av en privilegerad grupp för att upprätthålla sin makt och dominerande position i samhället (Young 2000:81-85). Även om Young skriver om förtryck i förståelsen om att det finns flera olika sociala grupper som utsätts för våld så lyfter hon mäns våld mot kvinnor som ett exempel på det förtryckande våldet.

Våldet kan också ses centralt för ett patriarkalt samhälle och där våldet används för att bevara den manliga dominansen och dess makt (Millet 1971). Våldet förstås då som ett uttryck för mäns överordning och kvinnors underordning. Maktordningen ska inte ses som statisk utan som något som konstrueras och rekonstrueras i tiden (Connell 1997:704). Könsmaktsordningen är något som sker strukturellt genom att relationen ständigt produceras och reproduceras i samhällets institutioner (Young 2000:52-55). Även om kvinnor är underordnade nu så kan relationen rekonstrueras till att bryta den hierarkiska ordningen (Hirdman 1988:49-63).

För att sätta in våldet som en del av ett strukturellt jämställdhetsproblem kommer jag att ta upp teorier om hur nationen, könsroller, sexualitet och våld hänger ihop. Jag kommer också att ta upp teorier om den manliga normen och kritik mot individbegreppet.

4.1 Mannen som beskyddare

Nationen ses som självklar och något som alltid är närvarande - nästintill naturligt. Det är svårt att se att vi skulle leva utan nationer, likaså att någon mänskligt bebodd plats på jorden skulle stå "nationslös". Nationen kan inte bara ses som en självklarhet utan måste också ses som en politiskt ordning som kan problematiseras. För nationen upprätthåller maktordningar där gemenskap och

identitet bygger på hierarkier, uteslutning och underordning. Underordningen tar sig uttryck genom att folket står över ”De andra” utanför nationen, men också en kvinnlig underordning innanför nationens gränser (Jansson m.fl. 2007:241-243).

Könsrelationerna är centrala för skapandet av nationen. Mannen är den som ska försvara och beskydda nationen och kvinnan. Medan kvinnan och hennes kropp ses som en förutsättning för att nationen ska fortleva. En symbolik för detta är benämningen Moder Svea som knyter an kvinnan med nationens territorium och reproduktion: modern som föder barn och riket Svea som territoriet. Kvinnan inkluderas i det nationella projektet som upphöjd och värd att skydda, men gör det på en bekostnad av att underordnas männen. Lojalitet och lydnad är en förutsättning för skyddet (Eduards 2007:33-45, Jansson m.fl. 2007).

Den underordnade positionen gäller i hela samhället, således också i familjen. Denna ”överenskommelse” handlar om att kvinnan ska hålla sig till det privata medan männen agerar i det offentliga (Eduards 2007:20-21, 53; Young 2003; Pateman 1988). Det är utifrån dessa könspositioner som dikotomin privat-offentligt ses som ett annat uttryck för kvinnor och män, där den privata sfären tillhör kvinnan och den offentliga tillhör mannen (Pateman 1988). Eftersom nationen ses som naturlig och oproblematiserad leder det till att de nationalistiska könsrollerna betraktas som biologiska och naturliga i sig. Med andra ord är könsrollerna en del av vår nationella identitet. Vi lever i ett slags påtvingat kollektivt samförstånd om hur vi ”ska vara”. Samförståndet handlar dels om könets naturliga roller, men också en tilltro till vithet och västerländska värden. Denna tilltro har i sin tur lett till uppdelningen mellan Vi och de Andra (Eduards 2007:19-20).

4.2 Den andra mannen

När mannen pekas ut som beskyddare för både kvinnan och nationen liknas detta med att mannen ska skydda både territoriet och kvinnans kropp från intrång av fienden, mot en potentiell våldtäkt (Eduards 2007:19-24). Samtidigt ses våldtäkt av fiendens kvinnor som den ultimata kränkningen (Eduards 2007:49, Jansson & Wendt 2006). Kvinnan blir symbolen för gränsen och den säkerhetspolitiska tanken att män ska skydda nationen (kvinnan) från andra (män) (Eduards 2007:19-24). Nationen ska skyddas från både den yttre fienden och inre fara. Fienden är inte bara personer utifrån utan också främlingen lever mitt ibland oss (Eduards 2007:35). Försvaret mot fienden och främlingen tar sig uttryck på olika sätt. Mot den yttre fienden är det militära försvaret i fokus. Medan det kulturella försvaret riktas mot främlingen, som idag målas upp som den invandrade mannen som är våldsamt av sin kultur. Försvaret mot den främmande kulturen handlar om att försvara om ”de svenska värdena” så som jämställdhet, avstånd från våld och rätten att välja sin egna partner (Eduards 2007:54-58).

4.3 Offerrollen i fokus

Grundtanken i mannen som beskyddare är att sexualitet och våld förs samman och kopplas ihop. Erövring av fienders kvinnor har fungerat som troféer i krigsföring, där kontrollen över territoriet handlar om att ha kontroll över kvinnokroppen (Wendt Höjer 2002:34). Män har våldsmonopolet och ska försvara kvinnor från andra mäns sexualiserade våld, vilket i sin tur leder till att kvinnans sexualitet är i centrum för våldet. Hennes sexualitet ska skyddas, samtidigt ska motståndarens kvinnliga sexualitet vara tillgänglig den attackerande mannen (Eduards 2007:38-41). Den beskyddande tanken går ut på att mannen alltid skyddar kvinnan mot den andra mannens (sexuella) våld. Det handlar inte bara om landshjälten som skyddar kvinnorna och barnen, det kan också handla om mannen som följer kvinnan hem sent om kvällen eller pappan som övervakar sin dotter (Eduards 2007:21).

Kontrollen över kvinnors sexualitet är en del i bevarandet av kulturen. Susan Okin menar på att de är så tätt sammankopplade att de ofta betraktas som samma sak (1999). Ett exempel är att beskriva det i termer om hora-madonna-komplexet: de ärbara oskuldsfulla kvinnorna finns i det privata och de tillgängliga prostituerade kvinnorna i det offentliga. Där en kvinna i offentligheten beskrivs som en hora, medan den goda kvinnan lever i det privata (Eduards 2007:38-41; Young 1990:84-90). Tillgängligheten och kontrollen över kvinnans sexualitet påstår Catharine MacKinnon bero på att våld och sex kopplas samman. Hon menar att mäns våld mot kvinnor ständigt erotiserar genom att dominansen, kontrollen och tillgängligheten över kvinnans sexualitet anses som sexigt. Den manliga kontrollen över kvinnans sexualitet, och våldet mot henne, ifrågasätts inte eftersom att våldet ses som sexigt. Det som är sexigt kan inte ifrågasättas (MacKinnon 1987:85-92).

Trots att mannen målas upp som både beskyddare och förövare är kvinnans säkerhet alltid kopplad till mannen. Det förutsätts att kvinnan själv förväntas kunna skilja på vilka män som är förövare och vilka män som är beskyddare (Eduards 2007:22-23). ”Varför lämnade hon inte?” är en fråga som brukar förkomma när det diskuteras om mäns våld i hemmet. Frågan om varför en kvinna inte lämnat en våldsamt relation är något som Martha Mahoney kallar för *Discourse of Exit*. Diskursen handlar om att en våldsutsatt kvinna alltid har ett val att lämna en relation. Stannar hon kvar i relationen så har hon valt att göra det. Eftersom hon valt att stanna i relationen så kan inte heller våldet ”vara så farligt” (1992). Detta synsätt döljer mannen i våldet eftersom kvinnans offerroll hamnar i centrum. Hon är i fokus medan förövarens våld inte ifrågasätts. Mahoney menar att det bör ske en förskjutning i hur det talas om problemet. Istället måste det fokuseras på makten inom en relation. På så sätt förflyttas fokus från den utsatta till det som utövar våldet. Genom att studera våldsutövarens dominans inom relationen fokuseras det också på varför våldet utövas (1991:57-59).

4.4 Individen, människan och medborgaren

När vi talar om kön talar vi om kvinnan och hennes kropp. Mannens kropp och kön verkar i det dolda. På så sätt kan vi också förklara den kvinnliga underordningen i och med att hon alltid reduceras till ett objekt - ett kön. Objektiveringen gör också att kvinnan inte räknas som en människa eller medborgare (Eduards 2007:16). Människan, individen och medborgaren saknar kropp. Det kvinnliga förkroppsligandet hör ihop med att hon ses som en biologisk varelse på grund av sin reproduktiva förmåga, medan manskroppen är fri från naturen (Eduards 2007:16-19). Eftersom mannen är fri från naturen är han också en rationell varelse som är en medborgare och en människa (Pateman 1988).

Männens överordnade position gör att de är norm och behöver inte presentera sig själva som avvikande. Eftersom kvinnor är avvikande generaliseras kvinnor som grupp och på så sätt tappar kvinnor sin individualitet (Eisenstein 1988:32). Istället för att tala om det manliga könet brukar män förklaras till kvinnornas motsats och behöver därför inte könas. Ett annat sätt att beskriva det på är att män förklaras som det normala och att det normala inte behöver nämnas. Kvinnor ses däremot som avvikande och får således ett kön för att signalera att hon avviker från det ”normala”. Att män beskrivs som det neutrala och normala är ett uttryck för den manliga normen (Eisenstein 1988). Exempel på att det neutrala perspektivet är manligt blir tydligt när vi kallar det fotboll och damfotboll, politiker och kvinnliga politiker, popband och tjejband, forskning och kvinnoforskning (Eduards 1993:101-103; Wendt Höjer & Åse 1999:8). Det neutrala perspektivet osynliggör mannen medan kvinnan blir framträdande. Den manliga normen kan beskrivas som att män inte finns, i alla fall inte som kategorin män. Maud Eduards kallar det en konflikt om att ”män förnekar att de är män, medan kvinnor envisas med att de är kvinnor”. Kvinnor organiserar sig tillsammans som grupp, medan männen inte organiserar sig som män. De kallar sig istället för socialdemokrater, medborgare eller människor (Eduards 2003:103-104).

Individbegreppet kan ses som ett uttryck för en förnekelse av de rådande maktstrukturerna och tenderar att gynna de som redan är normen. Detta eftersom de avvikande alltid tilldelas andra attribut än bara individ. Kritiker mot individbegreppet anser att det verkar finnas en tro att det strukturella förtrycket försvinner genom att tillämpa en neutral beskrivning. Men trots en användning av neutrala termer så kommer olikbehandling bestå. Snarare döljer ett individbegrepp det faktum om att förtrycket finns och visar en irrelevans för problemet (Young 2000:91-147; jfr Åse 1993). Med andra termer ses en könsneutral beskrivning som ett sätt att upprätthålla könsmaktsordningen (Eisenstein 1988:47-51). Zillah Eisenstein påstår bland annat att likabehandling sker på manliga premisser. En könsneutral beskrivning förutsätter att jämlikhet handlar om att kvinnor ska behandlas som män. Eftersom mannen är det neutrala så måste en ojämlikhet förutsätta att någon behandlas annorlunda än män (Eisenstein 1988:54). På samma sätt menar Carole Pateman att den politiska jämlikheten endast är till för män. Den manliga normen bottenar enligt henne i att medborgarskapet är skapat för män

och bygger på att män är överordnade kvinnor. För att denna jämlikhet inte ska radera behöver överordningen fortsätta att hållas osynlig och naturlig (Pateman 1988:6-7), vilket kan liknas vid en tendens att könsneutralisera en beskrivning av ett könsspecifikt problem.

5. Analys

Under detta kapitel redovisas min analys av den offentliga utredningen *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga* (SOU 2014:49). Analysen bygger på Bacchis metod som presenterats under metodavsnittet. Metoden används för att analysera vad som anses som det underliggande problemet som utredningen ska lösa. De dominerande problemrepresentationerna kommer sedan att kritiskt analyseras utifrån den feministiska teorin som jag presenterat under avsnittet Teori.

Analysen börjar med att jag besvarar den första frågeställningen i Bacchis metod som handlar om att kartlägga policyns dominerande problemrepresentationer. Det vill säga det som policyn anser är problemet med våld i nära relationer.

Efter jag besvarat den första frågeställningen kommer jag att gå vidare till den andra och fjärde frågeställningen i Bacchis metod. Dessa frågor handlar om underliggande antaganden och vad som lämnas oproblematiserat. Jag kommer att gå in på vilka antaganden som ses som självklara och vad som lämnas utanför representationen av problemet, det som det inte talas om. Analysen i detta avsnitt blir en fråga om kritik mot vad som lämnas som tas för givet. Jag kommer även beröra frågor om hur problemet kan tänkas annorlunda.

Efter att jag diskuterat och analyserat problemrepresentationerna och de underliggande antagandena kommer jag i det tredje avsnittet att besvara Bacchis tredje och sjätte frågeställning. Frågeställningarna besvaras genom att koppla samman bakgrunden för hur problemrepresentationen kommit till, samt på vilket sätt som representationen av problemet har försvarats.

Till sist så avslutas analysen med Bacchis femte frågeställning. Frågan besvaras genom en reflektion över vilka effekter som produceras de diskuterade problemrepresentationerna ger.

5.1 Vad anses vara problemet?

För att hitta vad som mitt material anser som problemet med våld i nära relationer har jag framförallt studerat vad utredningen föreslår för åtgärder, uppmaningar och lösningar. Det vill säga vad som ska "lösa" det som anses vara "problemet" (Bacchi 2009:3-4). Utifrån utredningens förslag har jag hittat två dominerande representationer av "problemet": (1) att våldsutövaren är avvikande i någon mening och måste komma till bukt med sina egna problem för att våldet ska lösas, samt (2) att den våldsutsatta kvinnan utsätts för upprepat våld och ska lära sig att undvika våldet. Problemrepresentationerna kommer att förklaras nedan.

5.1.1 En avvikande våldsutövare

Utredningen menar att våldet kan förklaras utifrån våldsutövarens individuella egenskaper och andra sociala faktorer.

Kunskaper om vilka personliga och sociala faktorer som ökar risken att vissa utvecklar ett våldsamt beteende mot sina närmaste behöver omsättas i praktiken. Därför måste insatser för våldsutövare också angripa problem som alkoholberoende, arbetslöshet och psykiatriska störningar (SOU 2014:49, s. 14).

Citatet ovan är ett exempel på hur våldsutövarens beskrivs. Utövaren är inte vem som helst, utan en person som har individuella problem. Detta resulterar i att utredningens förslag på lösningar endast riktas mot vissa individer - de som anses löpa störst risk att vara våldsutövare. Framförallt handlar lösningarna om att våldsutövaren ska ändra sitt beteende och ta hand om sina egna problem. Det är de individuella problemen, så som alkoholberoende eller psykisk ohälsa, som ses som orsaken till att personen utövar våld. Således är det de individuella problemen som ses som ”problemet” med våld i nära relationer, vilket måste betyda att lösningen ligger i att lösa individernas avvikande beteende. Ett exempel på detta är att utredningen föreslår att arbetet mot våld i nära relationer ska ingå i arbetet med alkohol-, narkotika-, droger- och tobaksfrågor (ANDT-frågor) (SOU 2014:49, s. 320). Likaså ska problemet lösas genom att socialtjänsten och polisen ska utveckla sitt arbete med att få gärningsmannen att ändra både sitt brottsliga och avvikande beteende (SOU 2014:49, s. 245, 268). Det vill säga få hjälp att lösa sina individuella- och aggressionsproblem. Utredningen föreslår även att en nationell stödtelefonlinje ska inrättas. Linjen ska vara till ”för information och stöd [för] personer som har problem med sin aggressivitet och för att motivera dem till behandling”. Företagshälsovården och socialtjänsten ska också vara delaktiga i att erbjuda vård för ändrat beteende (SOU 2014:49, s. 265-268).

Utifrån synen om att lösningarna på våldet ligger i lösningar om individens avvikande beteende konstaterar jag att våldsutövaren beskrivs som en avvikande person. Detta då utövaren av våldet anses få sin våldsbenägenhet från sina egna problem. Anledningen till att jag tolkar att personen beskrivs som avvikande grundar sig i att personen beskrivs som motsats till det som anses som en ”normal person”. En normal person utövar inte våld eller har sociala problem, och behöver inte heller ändra sitt beteende. Problemrepresentationen ligger i att våldet ska lösas genom att ”fixa till” de avvikande individerna så att de blir ”normala” och således slutar med våldet.

Det är inte bara individuella och sociala faktorer som förklarar våldsbenägenheten. Utredningen lyfter även upp att våldet kan förklaras utifrån kulturella skillnader. Den kulturella aspekten tillämpas när utredningen ska förklara hedersrelaterat våld. Det hedersrelaterade våldet beskrivs som ett problem som handlar om att våldsutövaren lever efter fel normer och moraliska uppfattningar (SOU 2014:49, s. 68-69, 213-218). Tillskillnad från ”annat våld i nära relationer” beskrivs det hedersrelaterade våldet som en fråga om förtryck, där

förtrycket utövas av en person som lever under mer patriarkala och ojämställda former. Våldsutövaren av hedersrelaterat våld benämns som en invandrad person eller en person med annan kultur än den så kallade "svenska kulturen".¹ Detta tolkar jag då våldet tycks behandlas som en integrationspolitisk fråga under avsnittet "*Konsekvenser för de integrationspolitiska målen*" (SOU 2014:49, s. 363), samt att åtgärderna för att lösa det hedersrelaterade våldet riktas mot vissa etniska grupper och nyanlända (SOU 2014:49, s. 218, 222). Det som anses som problemet med det hedersrelaterade våldet är således en misslyckad integration och en avvikande kultur. Lösningen på detta är att satsa på integration och utbildning i "svenska värden".

Våldsutövaren har beskrivits som avvikande och har individuella egenskaper som är avgörande för att våldet tar vid. Åtgärderna mot våldsutövaren beskrivs även i könsneutrala termer, vilket utredningen säger är av vikt då våldet utövas och förekommer av alla kön. Lösningen på arbetet med våld i nära relationer anses vara att beskriva våldet i könsneutrala termer. Problemet måste då anses vara att det är både män och kvinnor som utövar våld - och att det är där fokus på lösningen ligger. Bland annat föreslås en lagtext att könsneutraliseras där förövaren tidigare beskrivits som en man (SOU 2014:49, s. 21-22). Samtidigt föreslås en paragraf i Socialtjänstlagen behållas där offret beskrivs som en kvinna (Socialtjänstlagen 2001:453, 5 kap. 11 §; SOU 2014:49, s. 28).

5.1.2 Förebygga våld mot fler våldsutsatta kvinnor

En del av utredningens förslag på lösningar berör våldsutövaren. Men de allra flesta åtgärderna riktas mot den som blivit utsatt för våld. Det är fokus på den våldsutsatta som ska få bättre stöd, vård och hjälp genom särskilda och förbättrade insatser. Ett exempel på detta är förslaget om en strategi för att förebygga våldet:

En första strategi för att förebygga våld i nära relationer är att arbeta underrättelsebaserat, genom att kartlägga vilka personer som är upprepat utsatta. (SOU 2014:49, s. 245)

Som citatet ovan antyder är det fokus på att försöka ta reda på vilka individer som blir särskilt utsatta av våldet. Förutom en kartläggning av våldsutsatta förslås det att hälso- och sjukvården tillsammans med socialtjänsten ska börja använda sig av rutinmässiga frågor om våldsutsatthet. Särskilt mot de grupper som anses löpa störst risk för att bli våldsutsatta (SOU 2014:49, s. 76, 245). De grupper som anses löpa störst risk att bli utsatta för våldet tillskrivs likt våldsutövaren individuella egenskaper. Tillskillnad mot våldsutövarens är kön en relevant egenskap för att utmärka den våldsutsatta. I de flesta fall där exempel på en våldsutsatt förekommer beskrivs den våldsutsatta som en kvinna. Den våldsutsatta kvinnan beskrivs även i termer om individuella egenskaper som på ett eller annat sätt avviker från den "vanliga". Men här utesluter det inte heller att kvinnor som

¹ Utredningen förtydligar att det finns fördomar om att vissa etniska grupper utövar detta våld och att de vill undvika att generaliseringar (SOU 2014:49, s. 214).

inte anses som avvikande utsätts för våld, bara att vissa egenskaper ökar riskerna för våldet. Utredningen pekar ut några grupper som ses som särskilt utsatta av våldet: funktionsnedsatta personer, personer som lever i missbruk, äldre, hbtq-personer eller ”utländska kvinnor som kommit till Sverige för ett förhållande med en svensk man” (SOU 2014:49, s. 117-128).

Eftersom att lösningarna på våldet riktas mot den utsatta personen måste också den våldsutsatta ses som ett problem med våld i nära relationer. Kartläggningen av våldsutsatta beskrivs som en del i att ”hitta våldet”, så att arbetet mot våldet kan ta rum.

[N]ationella samordnaren anser att det är centralt att polisen utvecklar sitt arbete för att förebygga att kvinnorna utsätts för nya brott. Ett sådant arbete ger även större möjligheter att arbeta tillsammans med socialtjänsten, med framåtblickande insatser och skyddsåtgärder. (SOU 2014:49, s. 65)

Precis som citatet lyder så handlar det om att lösningarna ligger i att utveckla arbetet mot våldet så att *kvinnorna* inte ska utsättas för nya brott. Detta tydliggör fokuset på den utsatta som ska få både ”framåtblickande” och skyddande insatser. De skyddande insatserna är till för att den våldsutsatta inte ska bli utsatt för våld igen. Bland annat föreslås det utveckling av arbetet med kontaktförbud (SOU 2014:40, s. 254, 279-296). De framåtblickande lösningarna handlar om att den våldsutsatta kvinnan ska få stöd för att klara av sin vardag, lämna våldet och hantera konsekvenserna av våldet. Lösningarna handlar bland annat om att hon ska få en individuell handlingsplan, en stödperson och allmän hjälp med det praktiska (SOU 2014:49, s. 13, 60-117).

Lösningarna på våldet tycks ligga i att hjälpa de utsatta kvinnorna, både i form av utökat skydd och att få henne att lämna relationen. Problemet måste då anses vara att kvinnan inte kan hantera eller stoppa våldet själv. Lösningen ligger i att hon måste skyddas, för att brott inte ska förekomma igen, och att hon har ett ansvar att lämna relationen. Detta bör i sin tur ses som att kvinnan har ett ansvar för att lösa och stoppa våldet.

5.2 Vilka antaganden ligger till grund för synen på problemet?

I det förra avsnittet har jag presenterat de två dominerande problemrepresentationerna i mitt material: den avvikande mannens individuella problem och den våldsutsatta kvinnans brist på att hantera våldet. Nästa steg i analysen är att analysera vilka antaganden som ligger till grund för synen på problemet. Det handlar om att förstå vad som tas för givet och vad som inte ifrågasätts (Bacchi 2009:4-6). Likaså att reflektera över vilka perspektiv som det inte talas om med denna problemrepresentation. Här kommer jag att fokusera på tre saker: (1) varför

våldet beskrivs som könsneutralt, (2) varför det tas för givet att arbetet mot våld i nära relationer endast riktas mot vissa grupper av individer, samt (3) varför det läggs fokus på den våldsutsatta.

5.2.1 En könsneutral beskrivning

Problemet med våld i nära relationer tycks handla om vissa typer av individer, istället för att en fråga om makt och kön. Även om utredningen på ett antal ställen nämner att våld i nära relationer som en fråga om makt mellan könen (SOU 2014:49, s. 19, 46, 152, 214, 401), så är det inte den ojämställda maktfördelningen som anses vara problemet med våldet. Det tycks ligga en självklarhet i att våldet ska lösas på individnivå.

Trots den könsneutrala beskrivningen av våldet tillskrivs kvinnan kön i utredningen. Offerrollen tilldelas kvinnan², medan mannen är osynlig i våldet. Ett exempel på detta är när alla ”parter” i våldet radas upp:

Särskilda medel avsätts dessutom årligen för att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare (SOU 2014:49, s. 404)

Det tycks vara så att kvinnan utsätts av våld av en könlös förövare. Våldsutövaren beskrivs genomgående som könlös medan kvinnan könas.

Förslaget avslogs med motiveringen att det fanns en uppenbar risk för att en misshandlad kvinna inte skulle våga söka sjukvård. Det kunde inte heller uteslutas att våldsutövaren skulle hindra kvinnan från att söka behövlig vård. (SOU 2014:49, s. 96)

Ett annat exempel:

Många av kvinnorna har tidigare utsatts för våld, hot och kontroll från gärningsmannen. (SOU 2014:49, s. 58)

Istället för att tilldela förövaren kön målas förövaren upp som en neutral och könlös individ. Gärningsmannen bör i detta fall förstås som ett könsneutralt begrepp, trots att begreppet innehåller ordet ”man”. Möjligtvis förtydligar begreppet ”gärningsman” bilden av att mannen alltid tillskrivs det neutrala.

Teorierna om att kvinnan alltid är den som könas verkar stämma. Kvinnor som grupp blir uppmålade som offer, medan våldsutövarna får stå utan kön. Detta skulle jag vilja hävda är ett bevis på den manliga norm som dominerar. Individbegreppet förutsätter en man och således kan inte en kvinna vara en

² På få ställen i utredningen beskrivs män också som utsatta för våldet även om kvinnor konsekvent beskrivs som den våldsutsatta. När mannen beskrivs som offer sker det främst i statistik. När han beskrivs som offer så nämns inte förövaren eller så är förövaren könlös.

individ - hon är en kvinnlig individ. Det vill säga att mannen är norm och kvinnan den avvikande. Det normala behöver inte nämnas och lämnas därhän osynligt.

Genom att se det manliga som det normala gör att våldets könsspecifika karaktär döljs. När problemet beskrivs som könsneutralt gör det att våldet inte kan problematiseras utifrån ett könsmaktsperspektiv. Det förtryckande våldet mot kvinnor göms bakom det könsneutrala problemställningen. Den könsneutrala beskrivningen kan möjligen ses som ett förnekande av att män slår kvinnor och suddar ut män som ansvariga för våldet.

5.2.1 Fokus på individuella problem

Våldsutövaren beskrivs som en könlös individ med sociala problem. Utredningen förelår därför att lösningarna på våldet riktas mot vissa grupper av personer. Således måste också utredningen anse att det är de utpekade grupperna som är "problemet" i frågan om våldet. Förelår vi att frågan med våld i nära relationer ska ingå i ANDT-arbetet måste vi också förutsätta att det är personer med missbruk är de som utövar och/eller blir utsatta för våld i nära relationer.

Genom att ge den våldsutövande personen egenskaper så som psykiska problem, alkoholmissbruk, lägre social klass eller avvikande kultur, gör det att våldsutövaren skapas som subjekt i dikotomin normal-avvikande. Vi kan förutsätta att en "normal person" beskrivs som frisk och därför beskrivs en sjuk person avvikande. En "normal person" förutsätts leva efter en svensk kultur, en avvikande person förutsätts då leva med en annan kultur.

Det finns ett oproblematiserat antagande att våldsutövaren antas ha ett avvikande beteende. Samtidigt lyfts inte det faktum att en "normal" person, som inte har ett avvikande beteende, skulle kunna utöva våld. Detta kan liknas vid den nationalistiska strukturen om att förövaren för våldet alltid är den Andra mannen: fienden och främlingen. Exempel på den Andra mannen som främlingen med avvikande kultur är att integrationsmisslyckanden ses som en orsak till våldet. Det är alltså främlingen, invandraren, som utövar våldet. Inte den svenska mannen. När den "svenska" mannen målas upp som förövare är han avvikande på så sätt att han misslyckats med att hantera sina egna problem och med sitt beskyddaransvar. Den avvikande "svenska mannen" stämmer inte överens med den nationalistiska bilden av en man som beskyddare. Han kan ses som en nationell fiende som ska behandlas för att "bete" sig rätt och komma till rätta med sina misslyckanden. När han gjort det kan han återigen bli den man som ska skydda nationens kvinnor.

5.2.3 Offrets ansvar för våldet

Utredningen lägger fokus på den våldsutsatta kvinnan snarare än den (mannen) som slår. Trots att utredningen fokuserar sina lösningar på den våldsutsatta kvinnan nämns problematiken om att den våldsutsatta tenderar att hamna i fokus, snarare än den våldsutövande:

Den utvärdering av regeringens handlingsplan som Brottsförebyggande rådet (Brå) gjorde 2010 visar till exempel att åtgärderna fokuserar på de våldsutsatta kvinnorna snarare än på de män som slår. Enligt Brå:s bedömning föreligger det därmed en risk att omfattande resurser satsas på åtgärder med begränsade långsiktiga effekter. (SOU 2014:49, s. 45)

Trots att utredningen lyfter upp tidigare kritik lämnas det oproblematiskt att utredningens text och förslag lägger fokus på den våldsutsatta. Det verkar ligga en självklarhet i att det kvinnliga offret och hennes skydd ska stå i fokus. Eftersom hon nämns hamnar hon i fokus till skillnad från våldsutövaren. Delvis på grund av att hon könas, men också för att kontrollen över henne är en del av vår vardag. Ett fokus på kvinnan som offer döljer också mannen och bevarar maktordningen mellan könen. Syns han inte så finns den inte.

När utredningen vill peka ut vilka som blir utsatta för våldet pekar de ut särskilt utsatta grupper. På samma sätt som att våldsutövaren tillskrivs egenskaper som betydande för våldet har den våldsutsatta kvinnan individuella egenskaper (förutom sitt kön) som gör att hon riskeras utsättas för våld. Exempelvis beskrivs kvinnor i missbruk ha extra stor risk att utsättas för våld. Utredningen bedömer missbruksproblematiken som hand i hand med våldet och säger att: ”Vid behandling av missbruk bör strategier för att motverka våld i nära relationer inkluderas.” (SOU 2014:49, s. 123). Till skillnad för hur våldet tidigare beskrivits, med en förövare och ett offer, nämns flera olika förövare som potentiella gärningsmän till den våldsutsatta med missbruksproblem.

Däremot har de [våldsutsatta med missbruksproblem] ofta erfarenhet av att bli utsatta för våld av flera olika förövare: nuvarande eller tidigare partner, personer de träffar i missbruksvärlden, väktare, poliser, behandlingspersonal och andra (ibid.).

Eftersom den våldsutsatta med missbruksproblem inte endast beskrivs som utsatt av sin partner, beskrivs hon som en person i det offentliga. Hon är således tillgänglig på ett annat sätt och riskerar därför våld. Utredningen beskriver det som att hon ”får skylla sig själv”.

I en stor studie framkom att tre fjärdedelar av de missbrukande kvinnor som ingick i undersökningen uppgav att de hade utsatts för fysisk, psykisk eller sexuell misshandel. [...] En slutsats som dras i studien är att man i behandling av missbruk hos kvinnor som också misshandlas också behöver inkludera kvinnors strategier för att hantera våld i nära relationer. Detta för att undvika upprepning av våldsamma relationer. (ibid.)

Den missbrukande kvinnan måste här antas gjort sig själv ansvarig för våldet, kanske möjligen förtjänad av det, eftersom hon föreslås att hitta strategier för att

inte bli utsatt igen. Beskrivningen av den missbrukande kvinnan kan liknas vid hur den prostituerade beskrivs i hora-madonna-komplexet: tillgänglig, oskyddsvärd och får skylla sig själv. Hon är inte till för att skyddas utan för att vara tillgänglig för män. Hon får således komma till rätta med sitt missbruk för att ges rätten till skyddet. Våldet mot henne beskrivs också av fler än en partner. Väktare och poliser är potentiella våldsutövare. Både väktare och poliser är yrken som är mansdominerande och har ett slags våldsmonopol. Kopplingen mellan sex och våld kan möjligtvis här dras genom att den missbrukande kvinnan ses som den "prostituerade" och det manliga våldet. Hon ska vara tillgänglig, framförallt sexuellt.

Det är inte bara den missbrukande kvinnan som uppmanas ta ansvar för att ha blivit utsatt för våldet. "Andra kvinnor" föreslås likaså att få stöd att förändra sin situation.

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. (SOU 2014:49, s. 64)

Det stöd och hjälp som hon ska få för att förändra sin situation ska också leda till att hon lämnar den våldsamma relationen.

De insatser som föreslås för att stödja våldsutsatta personer kan på sikt också innebära att fler förmår lämna våldsamma relationer i ett tidigare skede, vilket borde minska den upprepade utsattheten för våld. (SOU 2014:49, s. 361)

De två exemplen på kvinnan som ansvarig för att förändra situationen förutsätter att kvinnan alltid har ett val att lämna en våldsam relation. Detta gör att frågan återigen inte handlar om en fråga om makt eller analyseras utifrån ett maktperspektiv. Kvinnan ses som ansvarig i att stoppa våldet medan den våldsutövande föreslås att ändra sitt beteende. Detta kan vi också se när utredningen förklarar vad de föreslagna lösningarna får för *Konsekvens på jämställdheten*:

Kvinnor drabbas i avsevärd utsträckning mycket hårdare av våld i nära relationer än män. Flera av förslagen syftar till att *underlätta den våldsutsattas uppbrottsprocess* och att sätta större fokus på förövaren. *Det kommer att stärka kvinnors rätt och självständighet.* (SOU 2014:49, s. 362)³

Att förslagen syftar till att "underlätta den våldsutsattas uppbrottsprocess" syftar till att kvinnan alltid har ett val att bryta en våldsam relation. "Det kommer stärka kvinnors rätt och självständighet" måste innebära att en kvinna som inte lämnar en relation inte kan vara en stark och självständig person. Ett annat sätt att tolka

³ Mina kursiveringar.

det är att se till diskursen om att lämna: om en kvinna stannar i en våldsam relation så kan inte våldet vara så ”farligt”. Att se problemet i termer om att kvinnan alltid har ett val att lämna en våldsam relation syftar också till att förneka en könsmaktsordning. I detta fall kan det ses som skapande av ojämställdhet, där den våldsutövande mannens ställning stärks.

5.3 Hur har synen på problemet kommit till och försvarats?

Nästa steg i analysen handlar om att förstå den historiska kontexten och ursprunget till utredningens syn på problemet. Men likaså hur problemrepresentationen har kommit att bli det dominerande perspektivet samt hur det har försvarats. Som visas i bakgrundskapitlet har problemet med mäns våld mot kvinnor tenderat att individualiseras och setts som ett särintresse som berör ”vissa” individer. Det har funnits ett motstånd mot att våldet beskrivs i termer om könsmakt och tillskriva män som grupp ansvar för våldet. Detta då det utmanar den rådande ordningen och manliga normen. Synen på vad som är problemet med våld i nära relationer har således inte skapats av den utredning jag studerat, utan snarare reproducerar utredningen den dominerande diskursen kring våldet.

Synen på våldet som särintresse har försvarats genom den typ av statistik som används för att beskriva det. I utredningen används exempelvis ingen statistik från en av de största och uppmärksammade studierna om mäns våld mot kvinnor *Slagen dam*. Den statistik som används kommer främst från Brottsförebyggande rådet (Brå). Brå använder sig av statistik utifrån registrerade brott. Brott som aldrig anmäls hamnar inte i Brås statistik (www.bra.se, 2015). I utredningen nämns det flera gånger att mörkertalen är stora kring våldets omfattning. Kring polisens förebyggande arbete skriver utredningen:

Av olika anledningar är mörkertalet för brott i nära relationer stort och de flesta fallen kommer alltså inte till polisens kännedom. De som utsatts för brott och de som utövat våld i nära relation kommer däremot i regel i kontakt med andra myndigheter som en följd av brottsligheten. En närstående eller tidigare närstående som utövar våld i nära relationer kan ha olika myndighetskontakter där det genom personens egna uppgifter, frågor, undersökningar och andra omständigheter kan framkomma för polisen intressanta uppgifter. (SOU 2014:49, s. 275)

Det är intressant att utredningen själv nämner de stora mörkertalen, men samtidigt använder sig av statistik från Brå utan att kritiskt reflektera över varför vissa grupper förekommer mer än andra i statistiken. Som citatet ovan lyder är det sannolikt att en person som är i kontakt med myndigheter, exempelvis socialtjänsten, är mer representerade i statistiken då våldet har ett naturligt sätt att upptäckas på och anmälas. Den ”avvikande” våldsutövare som tidigare nämnts

har också beskrivits som en person som är i kontakt med många olika myndigheter. Denna syn utesluter att personer som inte passar in på beskrivningen, eller möter det offentliga på samma sätt, är våldsutövare. Istället för att de liggande siffrorna ses som självklara borde mörkertalen i statistiken problematiseras utifrån vilka som ingår och inte ingår i statistiken.

Utredningen utesluter synen på våldet som omfattande och förekommande överallt. Samtidigt finns det statistik som stödjer den synen. *Slagen dam* visar statistik som säger att kvinnornas individuella situation så som exempelvis tillhörande klass eller partners alkoholvanor inte spelar roll för att våldet förekommer (Lundgren m.fl. 2001). FN har deklarerat att våldet sker överallt och inte kan reduceras till vissa grupper eller vissa egenskaper (1995). Statistiska centralbyråns statistik visar att i nio procent av all misshandel som sker i hemmet är kvinnan en förövare och mannen ett offer. I mer än hälften av all misshandel i bostaden (59 procent) är kvinnan offer och förövaren en man (På tal om kvinnor och män, 2014).

5.4 Effekter av problemformuleringen och alternativa synsätt

Under detta avsnitt kommer jag avsluta min analys genom att diskutera vilka effekter utredningens syn på problemet ger. För att kunna utvärdera effekterna är det lämpligt att se till tre typer av effekter: de diskursiva, subjektifieringseffekter och levda effekter. De diskursiva effekterna handlar om på vilket sätt problemrepresentationen skapar begränsningar i hur vi kan tänka om problemet. Subjektifieringseffekterna handlar om hur subjekten konstrueras i diskursen och de levda effekterna kan beskrivas som effekter i verkligheten som vi kan ”ta på” (Bacchi 2009:15-18).

5.4.1 Diskursiva effekter

En genomgripande kritik i min analys har varit att våldet inte har problematiserats utifrån makt och kön. Utredningen har beskrivit mäns våld mot kvinnor som våld i nära relationer, partnervåld, familjevåld eller våld mellan föräldrar. Benämningen av ”problemet” tenderar att mörka könsproblematiken eftersom att kön inte nämns. Ojämställdheten och mäns överordning nämns i dokumentet, men utgör inte en aspekt i problemet av våldet. Våldet avvisas till en fråga som berör vissa individer och ett statligt icke-problem. Individualiseringen gör också att våldet skrivs till det privata. Det privata tenderar inte att ses politiskt, vilket gör att våldet ses som en icke-fråga för politiken att lösa. Än mindre ett allmänintresse.

Att våld i nära relationer ses som en könsneutral fråga leder också till att vi glömmer bort våldsutövaren och förstärker hans dominerande position. Istället

målas kvinnor upp som offer, vilket riskerar att diskursen hamnar på att se kvinnor som ansvariga för våldet. Om kvinnor ses som ansvariga för våldet gör det att kvinnans handlande och egenskaper börjar ifrågasättas. Den könsneutrala synen fortsätter också upprätthålla den manliga normen och att mannen ses som det neutrala - individen, medborgaren och människan. Han får aldrig skuld och hålls i det dolda. Hon får aldrig bli en människa.

En statlig utredning tenderar att skapa en "sanning" via sina problemrepresentationer. Allt för sällan ifrågasätts policys förslag till lösningar på "problemet". I och med att våldet, i denna utredning, beskrivs som ett problem med avvikande individer och kvinnor som inte lämnar våldet leder det också till att reproducera uppfattningen om våldet som särintresse.

5.4.2 Subjektifieringseffekter

Policyns syn på problemet skapar vilka som ses som våldsutövare och vilka som ses som våldsutsatta. Våldsutövaren och den våldsutsatta målas upp som stereotypa individer. Våldsutövaren blir den avvikande med egna sociala och individuella problem som ska lösas och den våldsutsatta blir en utsatt kvinna, offer och ansvarig för att stoppa våldet. Stereotyperna skapar subjekten för våldet. Problematiserar inte stereotyperna riskerar våldet som förekommer utan stereotypa inslag att förminska eller inte alls ses som våld. En kvinna som inte ser sig som en svag, ensam och utsatt individ tänker möjligtvis att våldet inte är något strukturellt som berör henne - utan något som måste bero på henne själv. En man som inte är socialt utsatt, har psykiska problem och ser sig själv som den svenska beskyddaren kommer fortsätta göra det, likaså personer i hans omgivning. Han kommer inte att se sig själv som en våldsutövare.

Synen på subjekten upprätthåller en maktordning om att (normala) män ses som beskyddare för kvinnan, därför kan samma beskyddare inte ses som en förövare. Eftersom den avvikande kulturen kopplas samman med våld kan inte den svenska kulturen ha fel moraluppfattningar eller normer som en bidragande orsak till våldet. Istället tillskrivs de patriarkala handlingarna och förklaringarna till invandrare och "avvikande" kulturer. Det är ett sätt att friskriva den svenska kulturen och "vanliga" svenska män från våldet.

5.4.3 Levda effekter

De levda effekterna av utredningen kommer troligen hamna i att fler system för att fokusera på den våldsutsatta kommer att skapas. Likaså att fokus förflyttas till henne ännu mer. De lösningar som läggs som förslag kommer inte att behandla frågor om makt eller normer för att lösa det strukturella problemet. Istället kommer våldet fortsätta att hanteras som ett individuellt problem.

Möjligtvis kommer en av effekterna bli att mer våld upptäcks i de grupper där våldet "tillskrivs". Samtidigt som de kvinnor som blir utsatta för våld av förövare som inte passar in på beskrivningen kommer att ha svårare att få hjälp. Detta

eftersom den hjälp som riktas mot utsatta kvinnor också är riktade utefter vem som ses som potentiellt offer. Synen på att våldet tillhör dysfunktionella familjer riskerar också att producera förutfattade meningar, vilket också kan leda till psykisk påfrestning och utanförskap.

Eftersom att utredningens lösningar på våld i nära relationer riktas mot de våldsutsatta kommer det läggas allt mer fokus på vilka som blir utsatta för våldet istället för de som slår. Det långsiktiga förebyggande arbetet riskerar att bli lidande om våldsutövaren förbises. Det riskerar också att offret fortsätter att ses som ansvarig för våldet och lägger skuld på kvinnor som utsätts för våld. Våldet åläggs att vara kvinnans eget fel snarare än en del av ett strukturellt problem. Börjar kvinnan lägga skuld på sig själv för våldet riskerar det även med att hon inte söker hjälp, eftersom hon ser sig själv som anledningen till att våldet förekommer.

6. Sammanfattning

Den här studien har analyserat utredningen *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga* (SOU 2014:49) utifrån Bacchis metod ”What’s the problem represented to be?”. Frågeställningarna som använts som analysverktyg i Bacchis metod har besvarats med hjälp av feministisk teori om nation, våld och sexualitet samt synen på en manlig norm och individbegrepp.

I mitt material har jag funnit två dominerande problemrepresentationer. Det första problemet anses vara att våldsutövaren är avvikande i någon mening. Våldet ska således lösas genom att lösa våldsutövarens individuella problem. Den andra problemrepresentationen handlar om att problemet anses vara att den våldutsatta kvinnan utsätts för upprepat våld. Lösningarna handlar om att hon ska lära sig att undvika våldet.

Den avvikande våldsutövaren har beskrivits som både nationell fiende och främling. Utövarens sociala ställning, individuella problem och kultur har förklarat våldsbägenheten. Det har också förutsatts att en ”vanlig” man inte utövar våld. Våldsutövaren har också beskrivits som könsneutral, vilket kan ses som ett sätt att dölja mäns ansvar för våldet.

De flesta av utredningens lösningar på våld i nära relationer har riktats mot den våldutsatta. Den våldutsatta personen har beskrivits som en kvinna och har således tilldelats ett kön till skillnad mot våldsutövaren. Lösningarna har fokuserats på att hon ska få hjälp och skaffa sig strategier för att stoppa våldet. Det är hon som ses som lösningen på det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer snarare än den våldsutövande mannen.

Referenser

- Bacchi, Carol Lee, 1999. *Women, policy and politics. The Construction of Policy Problems*. London: SAGE Publications.
- Bacchi, Carol, 2009. *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* Frenchs Forest: Pearson Australia.
- Brottsförebyggande rådet, BRÅ, 2015. *Brott och statistik*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik.html> (Hämtad 2016-01-04)
- Connell, R.W, 1997. Comment on Hawkeswoth's 'Confounding Gender: Re-Structuring Gender' i *Signs*, vol. 22, nr. 3, s.702-707.
- Eduards, Maud, 1993. Politiken förkroppsligad i Björn von Sydow, Gunnar Wallin & Björn Wittrock (red.), *Politikens väsen : idéer och institutioner i den moderna staten*. Stockholm: Tidens förlag.
- Eduards, Maud, 2002. *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber.
- Eduards, Maud, 2007. *Kroppspolitik. Om Moder Svea och andra kvinnor*. Bokförlaget Atlas.
- Eisenstein, Zillah, 1988. *The female body and the law*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Förenta nationerna (FN), 1995. *The World's Women 1995*. Trends and statistics. Social Statistics and Indicators. ST/ESA/STAT/SER.K/12. New York: United Nations Publications.
- Hirdman, Yvonne, 1988. Genussystemet - Reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, vol.9, nr.3, s.49-63.
- Lundgren, Eva (red.), Gun Heimer, Jenny Westerstrand & Anne-Marie Kalliokoski, 2001. *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Jansson, Maria & Maria Wendt, 2006. "Heja Uffe!" Så legitimeras mäns överordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, vol. 27, nr. 4, s. 7-27.
- Jansson, Maria, Maria Wendt & Cecilia Åse, 2007. Kön och nation i vardag och vetenskap. *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol. 109, nr. 3, s. 241-258.
- Jämställ.nu, 2014. *Om jämställdhet - Lagar och rättigheter - Brottsbalken*. Samverkansprojekt mellan Nationella sekretariatet för genusforskning, länsstyrelserna, Svenska ESF-rådet, Sveriges Kommuner och Landsting samt VINNOVA. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.jamstall.nu/lagar-och-rattigheter/brottsbalken/> (Hämtad: 2016-01-04)
- MacKinnon, Catharine, 1987. Sex and violence: A perspective [1981], i MacKinnon Catharine (red.), *Feminism unmodified. Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press.

- Mahoney, Martha R. Legal Images of Battered Women: Redefining the Issue of Separation, *Michigan Law Review*, 90(1) s. 1-94.
- Mahoney, Martha R. Exit : Power and the Idea of Leaving in Love Work, and the Confirmation Hearings, *Southern California Law Review*. 65(3), s. 1283-1319.
- Okin, Susan Moller, 1999. Is Multiculturalism Bad for Women? i Cohen, Joshua m.fl. (red.), *Is Multiculturalism Bad for Women?* Princeton: Princeton University Press, s. 7-24.
- Pateman, Carole, 1988. *The Sexual Contract*. Stanford: University press.
- prop. 2005/06:155 *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*.
- Regeringen, 2015. *Mål för jämställdhet*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/> (Hämtad 2015-12-15)
- Statistiska centralbyrån (SCB), 2014. *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2014*. Örebro: SCB-Tryck.
- SFS 2001:453, *Socialtjänstlag*.
- SOU 2014:47. *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete. Betänkande av Nationella samordnaren mot våld i nära relationer*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 2014:47 [Bilaga]. *Utveckla lokalsamhällets arbete mot våld i nära relationer. En vägledning för kommuner, landsting, statliga myndigheter och idéburna organisationer*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Wendt Höjer, Maria & Cecilia Åse, 1999. *Politikens paradoxer. En introduktion till feministisk politisk teori*. 2 uppl. Lund: Academia Adacta.
- Wendt Höjer, Maria, 2002. *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Malmö: Liber ekonomi.
- Young, Iris Marion, 1990. *Throwing Like a Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Young, Iris Marion, 2000. Sociala rörelser och politik för olikhet. Tankar om kvinnor som ett socialt kollektiv i *Att kasta tjejkast. Texter om feminism och rättvisa*, s. 91-147. Stockholm: Atlas.
- Young, Iris Marion. 2000. Förtryckets fem ansikten i *Att kasta tjejkast. Texter om feminism och rättvisa*, s. 50-87. Stockholm: Atlas.
- Young, Iris Marion, 2003. The Logic of Masculine Protection: Reflections on the Current Security State i *The University of Chicago Press*, vol. 29, nr 1, s. 1-25.
- Åse, Cecilia, 1993. Individ utan innehåll i *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol 96, nr 2, s. 138-152.